

K. S.

Rozhovory s rodinnými členy a střípky jejich vzpomínek na rok '68...

Rozhovor s otcem (narozen 1956 v Hradci Králové, dlouhodobě bydlí v Praze):

Co se ti vybaví, když se řekne srpen 1968?

Bylo mi asi třináct, byl jsem na táboře v jižních Čechách, ve vesnici kousek od Jindřichova Hradce, a kolem tam vedla cesta nebo silnice k rakouskému hranicím, kudy jezdily ruské vojska, aby tady jako bránily hranice před případným kapitalistickým agresorem. No a protože lidi odstranili směrové cedule, tak se Rusáci ptali na cestu a místní je poslali po nějaké cestě do lesa, která končila bažinou, tak tam zapadli. Po pár hodinách se vraceli zpátky, a když vyjížděli z lesa, regulovčik, kterej tam reguloval a pouštěl ty tanky, spadnul do díry, kterou ty tanky vymlely tím, že zatáčely a hrabaly jedním pásem. Ten den přšelo, takže mu ujely nohy na blátě, ale předtím než spadnul, už odmávnul tank, kterej jel a nikdo ho nezastavil, takže ho přejel. Rusové ho vzali do cely, hodili ho do lesa a jeli dál. Rusáci totiž podle hesla „Nas mnoho“ neřešili, koho tam vlastně nechali. My jsme stáli kus vedle, takže jsme tohle všechno viděli. Oni taky tábořili kousek od našeho tábora, asi půl kilometru, já neví, kolik to bylo. Chodili chytat ryby do nedalekého rybníka granátama, protože neměli co jíst. Taky se tam snažili vyměnit odznaky, co měli na uniformách, za jídlo, ale lidi jim nic nedali. A když se s nima lidi bavili, tak zjistili, že vojáci vůbec nevěděli, kde jsou, mysleli si, že nás přijeli zachránit, že nás někdo napadl.

Máš nějakej vlastní špatnej zážitek z období normalizace?

Na jaře roku 1973 jsme jeli na koncert Plastic People do Rudolfova u Českých Budějovic. Jeli jsme tam vlakem s kamarádama, přímo tam jsme se dostali někdy odpoledne autobusem. Pak začala hrát předkapela, nejsem si jistej, jestli to byla DG 307, to není tak důležitý. A pak najednou, kde se vzali, tu se vzali, policajti. Lidi seděli venku na zahradě i uvnitř toho kulturáku, ve kterým to bylo. No a najednou se tam zjevili policajti, že se má ten koncert ukončit a zrušit. Tak lidi chtěli vrátit vstupný a to jako prej že vůbec. A pak tam bylo čím dál tím víc policajtů a antony a auta a policajti začali hulákat, ať se všichni rozejdou.

K. S.

Bylo tam asi tak 300 lidí, možná i víc... No a začali najíždět autama do lidí a všichni utíkali pryč směrem po silnici k Budějovicím. Policajti je tam honili a bezdůvodně je mlátili.

Tak na ně kvůli tomu lidi začali volat Gestapo, gestapo... Tím se ještě víc podnítila zuřivost tý policie a stráže a hnali ty lidi pryč. Najížděli do nich autama, mlátili je, zatýkali je a vozili do basy. A pak tam jeden policajt zmlátil jednu holku, která byla těhotná, a moje kamarádka mu řekla, že se chová jak gestapák (za to že ji zmlátil), tak ji sbalili a potom byla odsouzená. A ta holka potratila a už nikdy nemohla mít děti. Kamarádka dostala podmínku rok na tři roky za urážku veřejného činitele a zákaz denního studia na středních školách v ČR, takže musela dodělat školu večerně. My jsme se s těma kamarádkama dostali až na nádraží, kde jsme čekali na vlak. Jenže kde se vzal, tu se vzal, jeden tajnej policajt a sbalil mě ještě s jedním klukem a odvezli nás do basy. Sepsali s náma nějaký to, že jsme něco říkali, a my jsme říkali, že ne. Tak nás za to zavřeli do budějovický věznice, bylo tam přes 200 lidí, taky nás ostříhali dohola a nechali nás tam dva dny a pak nás odexpedovali do Prahy. Potom nám poslali do školy, že tam nesmíme chodit do té doby, než se to nevyšetří. Lidi, co měli maturovat, tak nesměli k maturitě a lidi, co byli v nižším ročníku, nesměli chodit měsíc do školy. Ale tichej protest profesorů byl, že všechny nechali odmaturovat a říkali, že to rozhodnutí dostali až potom, co ti studenti odmaturovali.

Pak jsme dostali příslib, a protože jsem v té době dělal ve vojenskejch stavbách na metru kvůli vojně, tak jsem čekal na výjezdní položku, což bylo povolení, aby tě vůbec pustili za hranice. Čekal jsem na ni půl roku a pak jsem ji dostal. Vyřídli mi ji během dvou dnů. Šel jsem na ministerstvo a najednou jsem měl doložku za dva dny hotovou. A mohl jsem jet. A v té době jsem už byl takřka rozhodnutej se nevrátit zpátky, ale kamarádi nechtěli zůstat, tak jsem se s nima vrátil.

No a další rok jsme se rozhodli, že odjedeme.

Kolik vás bylo?

Pět.

A dál?

Nakonec jsem s nima nejel kvůli mámě. Oni emigrovali v létě a zůstali v Německu a já jsem měl jet později na zájezd do Jugoslávie, v prosinci na Silvestra, a oni že by pro mě přes

K. S.

Rakousko přijeli. Ale někdo mě udal a den před odjezdem přišli nějaký dva chlapi, který se prokázali jako kriminální policie nebo StB nebo něco takovýho, že chtěj zkontrolovat pas a doložku, a místo toho mi dali do ruky papír, že jestli něco chci, tak ať si o to napíšu. A na tom papíře bylo, že není v zájmu státu, abych vycestoval za hranice.

Takže jsem díky tomu neměl deset let pas. A ať jsem žádal, jak jsem žádal, nedali mi nic. To bylo v roce 1979. A dodneška vlastně nevím, kdo mě udal. To jsem se nikdy nedozvěděl.

S těma kamarádama jsem si ale dál psal, čili jsem s nima byl pořád nějak ve styku, a pak jednou přijela sestra jednoho z nich, která u něj byla na návštěvě, a přivezla mi nějaký věci, co mi poslali, a nabídla mi pas svýho manžela, se kterým se rozváděla. S tím že si vlastně nechám udělat jeho pas na pasovce, protože tam na tý fotce neměl vousy a normálně je nosil a byl mi podobnej, tak že si jako potřebuje nechat vyměnit fotku na pase. A že bychom teda pak jeli jako manželé na pozvání za jejím bratrem a mým jakoby švagrem a že já bych tam mohl zůstat. To nic nikdo nepoznal, nenapadlo je, že by mohl někdo bejt tak drzej a dělat si pro sebe „cizí pas“. Zařídil jsem si víza a všechno. Ale pak udělali soudruzi změnu, že bylo potřeba na výjezd razítko od zaměstnavatele, který vydával pouze kádrovák podniku, kterej prověřoval všechny zaměstnance ohledně vztahu k socialistickému zřízení. Podle toho rozhodovali, jestli může, nebo nemůže cestovat. Jenže razítko jsem nemohl získat, protože jsem si nemohl zajít na místo, kde pracoval ten její manžel, protože ten o tom samozřejmě nic nevěděl. Tak jsem musel přejít na jiný řešení . Ona mezitím odjela na pozvání k bratrovi a já jsem odjel do Budapešti, protože jsem se dozvěděl, že přes Budapešť se ještě dá odletět do Vídně, aniž by člověk potřeboval doložku. Když jsem dojel do Budapešti, došel jsem na letiště, koupil si letenku a při celní kontrole po mně chtěli doložku, protože soudruzi zjistili, že přes Maďarsko utíkají lidi na Západ. Proto se domluvili, aby Maďaři chtěli doložku jako na našich hranicích se Západem. Tak mě vrátili a chtěl jsem jet vlakem do Jugoslávie, kde doložku nechtěli, jenže vlak mi ujel, chvíli trvalo, než jsem se dostal z letiště na nádraží, a další jel až druhý den. Vrátil jsem se zpátky na letiště, že poletím zpátky do Prahy, a když jsem koukal na odlety, zjistil jsem, že letadlo do Prahy letí o asi tři čtvrtě hodiny dřív než do Vídně. Koupil jsem letenku do Vídně a jel jsem z letiště do města s tím, že poletím druhý den. Druhý den odpoledne jsme přijel na letiště, koupil jsem si letenku do Prahy, na kterou jsem prošel přes celnici do tranzitu, a do letadla jsem chtěl jít na letenku druhou, kterou jsem měl ze dne předtím, do letadla na Vídeň.

Ale nevěděl jsem, že při vstupu do tranzitního prostoru dávají razítko do pasu a zároveň na palubní kartu, na letenku. Nevěděl jsem, co s tím, tak jsem chtěl to razítko pomocí mýdla přenést na tu druhou letenku, jenže razítko se mi na mýdle rozmazalo, tak jsem si řekl, že

K. S.

musím bejt drzej, a řekl jsem celníkovi, že mi dali razítko do pasu a na letenku ne. Tak se mi omluvil a za chvíli mi přinesl orazítkovanou letenku s pasem. Myslel jsem, že mám vyhráno, a dal jsem si letenku do pasu a s ním do batohu. Asi za deset minut přišel znova a chtěl po mně letenku, protože se jim rozleželo v hlavě, že jsem jim doložku neukázal a že chci letět do Vídně.

Řekl jsem mu, že neletím do Vídně, ale do Prahy, a on chtěl vidět pas a letenku. A já jsem si neuvědomil, že mám letenku do Vídně v pase, tak jsem mu ho podal, a to byl začátek konce mojí cesty. Na počítači zjistili, že mám dvě letenky, nechali vyndat batoh z letadla a chtěli si ho prohlídnout. No a když ho rozbalovali, tak našli řidičák se stejnou fotkou, ale jiným jménem. *(smích)*

Teď jim došlo, že asi něco nebude v pořádku. Zavřeli mě, zavolali kriminálku a odvezli mě do Budapešti do basy. Tam jsem strávil poetických asi čtrnáct dní s doktorem ornitologie z východního Berlína, který se snažil přelézt přes plot na hranicích s Rakouskem a chytli ho taky. *(smích)* Tvrdil, že když vystudoval jihoamerické ptactvo, tak ho nemůže studovat v berlínské zoo, ale v přírodě, tj. v Jižní Americe. Říkal, že dostane tak rok dva a že pojede znova. To byl mladej kluk, tomu bylo tak 26. A ten nenáviděl ty bolševiky úplně super. A když nám nabízeli knihy na čtení, tak jim je Helmut, tak se jmenoval, vracel se slovy: „Kommunistische Scheisse“.

Z Budapešti mě odvezli na hranice, tam se na mě vrhli a sešněrovali mě jak člověka, kterej minimálně zabil několik lidí. Z hranic jsem putoval do Bratislavy do Justičního paláce, kde prokurátor rozhodl o mém vzetí do vazby, protože jsem opustil republiku bez povolení a ještě na falešné doklady, i když mi je vytvořili sami soudruzi. Z Bratislavy jsem putoval na Pankrác do Prahy, posléze na Ruzyni, kde jsem se vystřídal v cele s kamarádem, kterého pustili od soudu s podmínkou za to, že se pokoušel podplavat řeku do Rakouska v potápěčském oblečení. *(smích)* To jsem se dozvěděl až od spoluvězňů, že ten, co s nima sdílel celu, byl můj kamarád. Nejdřív to pro mě nevypadalo moc dobře. Nevěděl jsem totiž, že v době, co jsem chtěl jet do Vídně, tam probíhal sraz Charty 77, takže kolem mě kroužil trest kolem tří let.

„Naštěstí“ můj otec, který žil v Hradci Králové, byl soudruh jak poleno a máma mu řekla, v jaký jsem situaci. On někde zaorodoval, tak jsem z toho vybruslil „pouze“ se sedmi měsíci natvrdo, což prý byl velký úspěch. Zbytek jsem si teda odsloužil ve věznicí Na Borech ve společnosti bývalého prezidenta Václava Havla, kterého těsně před mým propuštěním odvezli s těžkým zápalem plic do střešovické nemocnice. Nejdřív ho odvezli do Plzně, kde si s ním nevěděli rady, tak ho nechali převézt vrtulníkem do Střešovic. O čemž jsem hned po propuštění informoval jeho kamarády a manželku. Sešel jsem se s nima na Rašínově nábřeží,

K. S.

kde bydleli. Na základě „mého cestovního zápalu“ mi na vysoké škole později řekli, že není záruka, že bych dobře dostudoval, přestože mi chyběla jedna zkouška. Vůbec nešlo o mé školní výsledky, ale o politickou akci.

Asi rok nato jsme začali s kamarádem plavcem novou aktivitu – stavění motorových rogal, abychom mohli přeletět do Rakouska. Protože jsme oba dva přišli o pas a byli nežádoucí na oficiální vycestování. (*smích*)

Kolem roku 1987 se mi přes známosti zase podařilo získat oficiální pas, abych mohl aspoň cestovat do socialistických států. Pak jsem si zkusil zájezd do Jugoslávie, kterej mi povolili, tak jsem tam jel a přijel zpátky, abych vzbudil dojem, že se vrátím i z jiných států. A sehnal jsem si zájezd na Kubu přes kamaráda, co dělal v CKM. Protože letadlo při cestě tam mělo mezipřistání v Montrealu. Ovšem obezřetný soudruh mi opět poslal dopis, že není v zájmu státu, abych vycestoval na Kubu. A tak jsem v roce 1989 přes známé sehnal devizový příslib a posléze za úplatu doložku, kterou jsem si schoval dodnes, protože je po 17. listopadu 1989 zrušily.

A toto byla moje přímá zkušenost s normalizací v ČSSR...

Rozhovor s matkou (narozena 1965 v Mostě, dlouhodobě bydlí v Praze):

Co se vybaví tobě, když se řekne rok 1968, mami?

Mně byly tři roky, takže já z toho vlastně nic nevím. Nemám žádný vlastní zážitky, žádnou vlastní zkušenost. S pojmem '68 jsem se setkala až v učebnicích na základní škole, ale o tom se spíš stejně mluvilo potajmu mezi lidma. A já jsem neměla ani o čem mluvit, když jsem nevěděla, že vůbec něco takovýho existovalo.

Dozvěděla jsem se o tom na základce, pak na střední, ale pořád to bylo spíš schematicky. Až na vysoké škole s náma profesori mluvili úplně otevřeně, takže jsem najednou zjistila, že v Praze byly nějaký tanky a že se v Praze střílelo, protože doma mi o tom nikdo neřekl. A s tím jsem přijela domů, takže jsem se logicky ptala, jaký bylo názor rodičů na vjezd sovětské armády k nám a střelení v Praze, o kterém jsem se dozvěděla. K mému velkému překvapení mi rodiče řekli, že o ničem tenkrát nevěděli. Můj otec nevnímal vjezd sovětských vojsk jako okupaci. Samozřejmě nevím, jestli slyšel televizi, rádio..

K. S.

S přítomností vojsk podle nich nebyl problém vzhledem k tomu, že ze strany vlastních obyvatel věděli o hrozbě fyzické likvidace členů KSČ a jejich rodin. Kdy jim chodily anonymní dopisy... Samozřejmě jsem pak viděla různé dokumenty a autentické záběry, takže jsem pak chování svých rodičů už vůbec nemohla pochopit.

Na druhou stranu mi teta i můj brácha řekli, že o tancích samozřejmě věděli, protože zrovna v '68 koukali z okna a viděli je, protože duněly. Teta byla v té době v jižních Čechách na dovolené a i tam ty tanky vtrhly, přijížděly prostě ze všech stran...Dál už asi nemám, co ti o tom říct..

Telefonický rozhovor s babičkou z tátovy strany (narozena 1932, dlouhodobě bydlí v Praze):

Ahoj, babi, děláme takový projekt do školy na téma srpen 1968, normalizace a tak podobně. Myslíš, že bys mi mohla říct pár svých vlastních zážitků a vzpomínek?

No určitě. Ale upřímně, asi toho nebude moc a ani nevím, jak začít... K tomu srpnu 1968...Vlastně se mi hlavně vybavuje, jak v noci na 21.srpna zvonil kolem třetí hodiny ranní telefon, tak jsem ho šla zvednout. Volala mi kamarádka se slovy: „Pusťte si rádio, obsadili nás Rusové.“ A když jsem telefon položila, řekla jsem to tátovi a ten řekl něco jako: „No tak to je v hajzlu“, nebo něco v tom smyslu.

Ted' si nejsem jistá, jestli jsem hned ten den ráno šla do práce, nebo až ten druhý, nicméně jsem teda pak jela normálně do práce pak.

A vybavuje se ti nějaká zvláštnost cestou do práce, nebo ta cesta probíhala normálně, tak jako vždycky?

Bydleli jsme na okraji Prahy ve Strašnicích, tam Rusové nebyli, byli hlavně na Vinohradech, u rozhlasu, nebo stříleli na muzeum... Já jsem jela do Grébovky, tou dobou jsem dělala v Ústředním domě pionýrů a mládeže, vlastně do Havlíčkových sadů. Tam to ale hlídali. Mysleli si, že se v takovýchhle budovách něco děje, a ono nic. Jela jsem tramvají, 22 a ta jela úplně normálně. Nepamatuju se, že bych je tam někde viděla. A opravdu se nepamatuju, jestli jsem ten den šla do práce. No a jinak jsme byli pořád u televize nebo u rozhlasu. Tvůj táta byl na táboře. To ti asi říkal.

K. S.

A co takhle móda v těch letech? A obecně tvůj život v období normalizace?

No já jsem se v roce 1952 vdávala. Novomanželé dostávali téměř vždycky novomanželské cejchy apod. Dřív jsem bydlela v Hradci, ale tady v Praze jsem pak hlavně nakupovala v levných látkách a z toho se vždycky dalo něco vybrat. Nechávala jsem si věci šít.

Měla jsem svoji vlastní švadlenu. Oni se hlavně ve válce a po válce věci přešivaly. Já kvůli tomu nechtěla ani chodit do tanečních... Ty se směješ, ale já jsem kvůli tomu, že jsem neměla co na sebe, nebyla na první hodině. Pak jsem šla ve vypůjčených šatech a ty měly takový vycpaný ramena, takže jsem vypadala jako nějaká guvernánka a holky se mi smály. Ale i tak jsem byla pořád v jednom kole...No a taky jsem pak nakupovala různě na trzích, něco taky dováželi. A tak podobně.

Jinak já jsem byla taky v KSČ, ale jenom rok. Měli jsme prověrky. To už jsem teda nebyla v tom Domě pionýrů, byla jsem jinde v kanceláři. A řekla jsem si, že nechci být v partaji. Poněvadž oni se ptali, jestli souhlasím s tím, že přijeli Rusáci, a já řekla, že ne, tak mě vyškrtli.

A mělo to do budoucna nějaké následky?

Pracovala jsem v té době v Ústavu silniční a městské dopravy (BESIP). Byla jsem vedoucí oddělení a tam to nijak nevadilo. Ale když jsme přešli pod ministerstvo vnitra, tak už to bylo vidět. To už jsem byla pouhý referent. Veškerá silniční doprava pak přešla pod ministerstvo dopravy.

Jo, a když táta chtěl utéct, tak mě taky div nevyhodili. Takže jsem to pocítovala na odměnách a na platě. Pořád mě zase tak úplně neodsuzovali (ve dvaosmdesátém už se to uvolňovalo), nebylo to tak přísný a on už byl dospělej.

Já jsem se taky nijak moc neaktivovala. Jako že bych někde podepisovala nějaký protesty... Nepřipadalo mi to moc důležitý. Navíc jsem byla samoživitelka, protože jsem se rozvedla, a musela jsem na to samozřejmě brát ohledy...A pak už jsem se o to dění v politice ani moc nezajímala. Vrhla jsem se do práce. V partaji jsem nebyla, takže jsem byla úplně „mimo“. A pak už se to teda nějak začalo uvolňovat... Taky jsem třeba nikdy nezažila nějaký nucení do slavení 1. máje... Ale babičku na takovýhle věci nesmíš brát, protože jinak dostaneš pětku.. Protože jak já sem měla jiný zájmy, tak se o tom dění člověk ani moc nedozvěděl.

K. S.

Můj otec, tvůj praděda, byl sice komunista od pětačtyřicátého roku, ale nikdy nikomu neublížil, naopak, kde a komu mohl, tak pomáhal. A že byli lidi svině, tak to máš v jakýkoliv době, at' už jsou na jakýkoliv straně...